

BERCHMANS, Johanna D. (Oudegem 6 september 1811 – Maldegem 22 september 1890).

Verwierf kennis van het algemeen Nederlands en begrip voor de V.B. via haar Vlaamsgezinde echtgenoot Jan B. Courtmans. Op aansporen van Prudens van Duyse schreef Berchmans haar eerste gedichten, waarvan één in het *Nederduitsch Letterkundig Jaarboekje* van 1839 verscheen. Wat later schreef ze haar eerste proza. Na het overlijden van haar echtgenoot vestigde ze zich in 1856 in Maldegem waar ze een vrije school, de latere gemeenteschool, oprichtte.

Na haar vijftigste verjaardag kwam haar literaire productie pas goed op gang. Haar romans en novellen waren geïnspireerd door het plattelandsleven, de verfransing en de schoolstrijd. Ze schreef over de sociale crisis en de mensonterende levensomstandigheden van de landbouwers en landarbeiders. In haar werk prees Berchmans het Vlaamse volk en zijn cultuur en zette ze zich af tegen de toenemende invloed van de Franse taal. De Vlamingen hadden volgens haar alles in zich om opnieuw een voorspoedige toekomst op te bouwen, maar een tekort aan onderwijs en opvoeding belemmerde dit voorlopig. Onder meer daardoor was Berchmans voorstander van de leerplicht en van gratis onderwijs. In *Bertha Baldwin* greep ze terug naar het roemrijke Vlaamse verleden en wou ze **Hendrik Consciencés Leeuw van Vlaanderen** een vrouwelijke tegenhanger geven. In verschillende van haar werken viel ze de **Kerk** omwille van haar miskennis van de Vlaamse taal en haar houding tijdens de schoolstrijd aan. Berchmans' school kende ten gevolge van de schoolstrijd een leegloop die leidde tot

het sluiten van de schoolpoorten. Voortaan diende ze van haar pen te leven. Met haar proza en poëzie sleepte Berchmans geregeld een letterkundige prijs in de wacht. *Het Geschenk van den Jager*, over de tegenstelling tussen het plattelands- en fabrieksleven, wordt algemeen als haar beste werk aangezien en in 1865 met de vijfjaarlijkse staatsprijs bekroond. WERKEN: *Verhalen en novellen*, 23 dln., 1883-1890; – *Volledige prozawerken*, 33 dln., 1923-.

LITERATUUR: J. Pée, *Mevrouw Courtmans: een letterkundige studie*, 1933; – R. van de Rostijne, 'De strijdende Mevr. Courtmans 1911-1890', in *Vrije Maldegem*, jg. 25 (1970); – H. Notteboom (e.a.), *Over Courtmans' leven en werk*, 1990; – J. Lampo, 'Johanna Courtmans-Berchmans. Een schrijfster in Maldegem', in *De Standaard* (29-30 september 1990); – P. Maerien, *J.D. Courtmans-Berchmans: de hut van tanta Klara. Narratologische en historische analyse*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1994; – S. Demeyere, *Historische-kritische uitgave van Twee Zusters en Jan de Voerman en zijn paard van Joanna Desideria Courtmans*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1995.

FILIP BOUDREZ